

О.І. Климова

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: канд. філол. наук, доцент кафедри міжкультурної
комунікації О. Ю. Андрушенко*

Локативні адверби як засіб маркування інформаційної структури середньоанглійського речення

Ключові слова: локативні адверби, інформаційна структура речення, топік, фокус, стара/нова інформація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Локативні адверби ґрунтовно досліджені такими зарубіжними лінгвістами як: У. Ленкер [9], А. ДеКапуа [5], Б. Тернер [13], Р. Аллен [3]. Вивченню інформаційно-структурного навантаження різних частин присвячені праці Л. Ріцці [11] та Е. Прінс [10].

Актуальність роботи зумовлена загальною спрямованістю новітніх лінгвістичних студій на висвітлення позиційних особливостей локативних прислівників з огляду на їх потужний маркувальний потенціал індикаторів таких інформаційно-структурних компонентів, як топік і фокус, що сприятиме дослідженню особливостей англійського синтаксису в історичній площині.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше аналіз інформаційно-структурного статусу прислівників місця здійснено на матеріалі англійської мови XIV ст., а також визначено їх позиційні особливості в реченні.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні гнучкої позиції локативних адвербів в середньоанглійській мові – маркерів таких інформаційно-структурних компонентів як топік та фокус речення. Досягнення поставленої мети передбачає здійснення контекстуального аналізу [1] середньоанглійської писемної пам'ятки Дж. Чосера «Кентерберійські оповідання», з якої методом суцільної вибірки виокремленні 259 простих речень, що містять означені адверби. Проаналізовано їх позиційні та інформаційно-структурні особливості при позначенні топіку та фокусу речення. Розроблені дериваційні синтаксичні моделі речень відповідно до типу порядку слів за формулою Л. Ріцці [11] та матрицею Е. Прінс [10].

Виклад основного матеріалу. Однією з головних ознак мови на фоні її інформативності є безперечна орієнтованість на адресата, що разом із тим означає, що мовець має будувати свої висловлювання, виходячи з його

інформаційних потреб. А. ван Кеменаде ключовим принципом такої стратегії вбачає належне розташування в дискурсі старої та нової інформації для адресата, «*addressee-oriented strategy*». Це означає, що, як правило, стара інформація (топік речення) передує новій інформації (фокус речення) [8]. Цю думку підтверджує К. Робертс, наголошуючи, що успішність досягнення певної комунікативної мети залежить виключно від способу вираження окремої думки, а саме від побудови дискурсу на основі опозиції топик-фокус [12]. У свою чергу німецькі лінгвісти С.Петрова та Р. Хінтерхольцель звертаються до різних аспектів вивчення зв'язку інформаційної структури речення та порядку слів у діахронному аспекті [7].

Новітні підходи до дослідження інформаційної структури речення враховують певні мовні засоби маркування структурних компонентів дискурсу: інтонація; еліпсис; типи виразів, що відсилають слухача до попередньої інформації; порядок слів; частки та адверби [2].

У процесі ускладнення синтаксичної структури та посилення ролі прислівників у середньоанглійській мові відбуваються дві основні структурні зміни – перехід від типу порядку слів SOV (характерного для давньоанглійської мови) до SVO, що завершився приблизно у 1200 році [6]. Отже, в англійській мові XIV ст. конструкція SVO представляла базовий порядок слів, а всі девіації мали певне стилістичне забарвлення та були маркованими: наприклад, OVS та OSV, VSO тощо.

Локативні прислівники в середньоанглійському реченні, попри його регламентований порядок слів SVO, займають досить гнучку позицію. Проте будь-яке розташування адверба в реченні є обґрунтованим, структурно виправданим та зумовлене ставленням мовця до висловленого у просторовому відношенні і характером інформації, яку прислівник несе про предикат [3].

Отже, виходячи з цього, мовець буде своє висловлювання, дотримуючись певних правил, а саме стратегій, орієнтованих на адресата. Інформація в реченні структурується за принципом: «стара» / «нова», що є психологічно логічною та синтаксично найефективнішою стратегією побудови висловлювання [10]. Таким чином, у рамках теорії інформаційної структури членування компонентів речення за принципом «стара» і «нова» є ефективним з точки зору формального вивчення дискурсу.

Отже, у статті дотримуємося наступної **методики**: формула Л. Ріцці дозволяє визначити місце усіх структурних компонентів речення:

[ForceP[TopP[FocP[FinP[TP...]]]]] [11]. Розглянемо усі компоненти цієї формули: силова фраза (ForceP) встановлює відношення речення до контексту та включає інформацію про тип речення; топік (TopP) презентує вже відому (стару) інформацію в контексті, на відміну від фокусу (FocP), що презентує нову інформацію; фінітна група (FinP) містить такі елементи, як: час, спосіб, стан тощо. Це дає змогу встановити зв'язок кожного речення з контекстом завдяки визначенню того, які компоненти речення є новими для дискурсу, а які вже відомі з попереднього контексту [1; 4].

Отже, за допомогою формули Л. Ріцці [11] визначаємо такі одиниці речення, як топік чи фокус, в залежності від новизни інформації в дискурсі. Така методика дослідження дозволить встановити більш чіткі межі визначення інформаційно-структурних компонентів речення та розробити його дериваційну синтаксичну модель.

З іншого боку, неврахування широкого контексту унеможливорює детально вивчити властивості ІС пересувань, а отже, вивчення дискурсу з використанням матриці Е. Прінс [10], за критерієм поділу інформації на стару та нову дозволяє усунути цю проблему [4]. Е. Прінс виокремлює такі типи інформації у дискурсі (Таблиця 1):

Таблиця 1.

Різновиди інформації у дискурсі

Інформація	Відома для слухача	Невідома для слухача
Відома для дискурсу	Викликана	(не зустрічається)
Нова для дискурсу	Невикористана	Абсолютно нова

Статус інформації в дискурсі та особливості її сприйняття слухачем є визначальними у процесі її структурування. Нова інформація для дискурсу і для слухача передбачає, що вона не була попередньо згадана, одночасно мовець припускає, що така інформація не відома слухачеві. Описаний вище метод аналізу контексту суттєво доповнює концепцію Л. Ріцці, оскільки поняття «старої/нової» інформації Е. Прінс [10] тісно пов'язані із топіком та фокусом речення, запропонованими Л. Ріцці [11]. Так, новою інформацією для слухача та дискурсу (фокусом) вважатимемо ті лексичні одиниці, що відсутні у попередньому тексті «Кентерберійських оповідань». Старою інформацією для дискурсу та слухача (топіком) є ті лексичні одиниці, що зустрічалися у попередньому дискурсі.

Отже, розглянемо позиції таких середньоанглійських локативних прислівників як *ther*, *heere* та їх інформаційний статус у творі «Кентерберійських оповідань». Для нотування структури речення використовуємо такі універсалиї за Дж. Грінбергом: S=суб'єкт, V=предикат, X=об'єкт, X1=інфінітив, X2=інший прислівник.

У «Кентерберійських оповіданнях» Дж. Чосера середньоанглійський прислівник *ther* у простих розповідних реченнях здатен займати достатньо гнучку позицію: перед суб'єктом чи предикатом, між ними або після них, маркуючи при цьому і нову, і стару інформацію. У конструкціях типу: *therSVX* (2,25%), *SVther* (5%), *X2VtherS* (3%), *StherVX2* (1,5%), *X2StherVX* (1,5%), *X2therSV* (2,25%) прислівник *ther* маркує фокус, виражений суб'єктом, предикатом чи об'єктом. У всіх інших конструкціях прислівник *ther* маркує топік: *therVS* (12,4%), *therVSX* (12,4%), *therVSX2* (12,4%), *X2therVS* (12,4%), *XtherVS* (12,4%), *therSV* (2,25%), *therSVX2* (2,25%), *XSVther* (5%), *XVtherX1S* (3%), виражений предикатом чи суб'єктом. Зупинимося на одному із прикладів детальніше та розглянемо речення з порядком слів **OVSAdv** (1):

(1) *The sleer of hymself yet saugh I ther.* – *The slayer of himself I yet saw there.*

У прикладі (1) автор звертає увагу читачів на образ зрадника *the sleer of hymself*, описуючи святилище, тому це й буде фокусом речення, у той час як прислівник «*her*» входить до фінитної групи (IP). Дериваційна модель речення виглядає так:

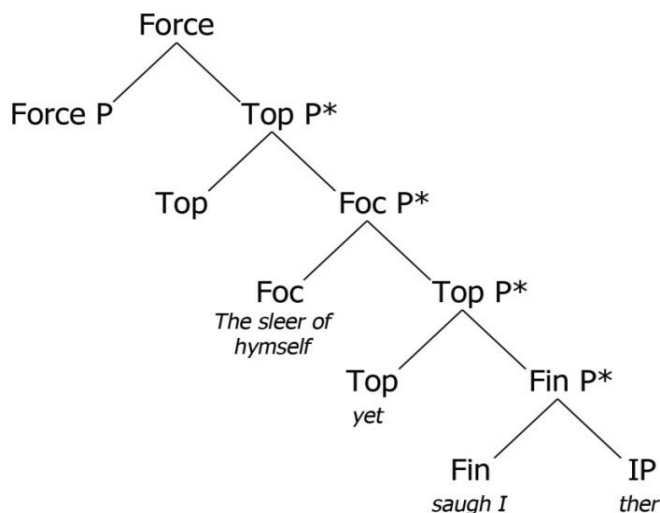

Рис. 1. Графічна інтерпретація ознакової моделі речення з порядком слів **OVSAdv**.

Середньоанглійський локативний адверб *heere* займає досить гнучку позицію. Він зафіксований у конструкціях типу: *heereVS* (10,1%), *heereVSX2* (11,1%), *heereVSX1S1X1* (11,1%), *heereX2VSX1* (12,1%), *SVX1heereX* (16,65%), *X2heereSVX1X2* (16,65%), *SVX1Xheere* (11,1%), *SVX2Xheere* (11,1%). У початковій позиції *heere* може маркувати або предикат, або суб'єкт, з яких лише предикат може позначати фокус речення. В проаналізованих нами прикладах позиції *heere* в середині речення адверб маркує або фокус речення (позначений об'єктом), або топик речення (позначений суб'єктом). У кінцевій же позиції *heere* може маркувати виключно топик речення, виражений об'єктом.

Розглянемо речення з порядком слів **SVX1heereX** (2):

(2) *As I ful ofte ofte have seyd thee heerbiforn // And hast byjaped heere duc Theseus. – And as a brother, boosted my morale. // Look how you've tricked duke Theseus – for shame!*

У реченні (2) прислівник *heere* маркує нову інформацію (фокус) *duc Theseus*, виражений об'єктом, оскільки автор повертає увагу читача до того факту, що Арсід соромить Паламона за те, що той закохався в його даму та звертається до совісті Паламона, ставлячи за приклад Тезея. Речення (2) графічно представлено на Рис. 2.

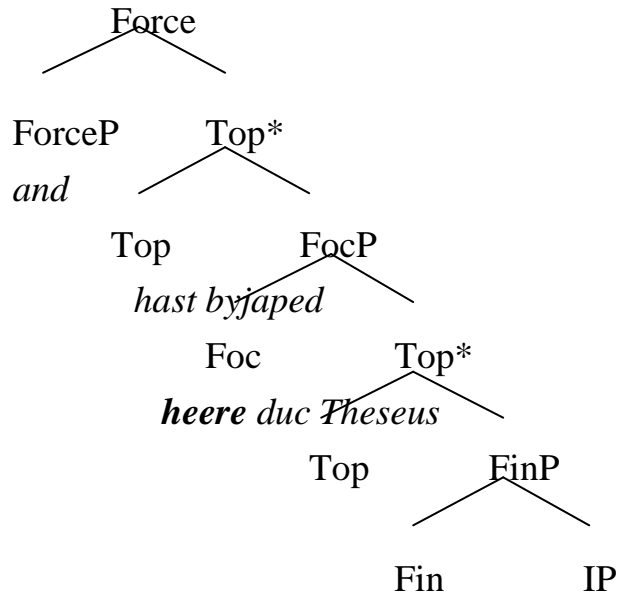

Рис. 2. Графічна інтерпретація ознакової моделі речення з порядком слів *OVSA_{adv}*.

Висновки. Оскільки, задля досягнення комунікативної мети, мовець користується стратегією, що орієнтована на адресата, найефективнішою формою подачі інформації в реченні є принцип, за яким «стара» інформація у висловлюванні передує «новій». У рамках теорії ІС членування синтаксичної структури на «стару» і «нову» інформації є цілком ефективним у процесі дослідження дискурсу.

Перехід від давньоанглійського порядку слів *SOV* до стилістично нейтральної середньоанглійської конструкції *SVO* є цілком виправданим історично, синтаксично та ментально. Усі ж девіації, тобто інверсовані конструкції, є маркованими.

Аналіз 259 простих розповідних речень з різноманітним порядком слів (що містять такі локативні адверби як *ther* та *heere*) із твору «Кентерберійські оповідання» Дж. Чосера та створення дериваційних синтаксичних моделей, що графічно відобразили системні зв'язки між усіма його структурними компонентами, дозволив дійти висновку, що попри регламентований порядок слів в англійській мові XIV ст., позиція локативних прислівників у реченні є досить вільною. З іншого боку, будь-яке розташування адверба в реченні є вмотивованим та структурно виправданим. Інверсовані ж конструкції залежать від ставлення мовця до висловленого у просторовому відношенні та характером інформації, яку маркують прислівники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрушенко О.Ю. Інформаційна структура речення та стратегії її маркування в давньоанглійських писемних пам'ятках // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — Вип. 56. — 2011. — С. 33—37.
2. Андрушенко О.Ю. Темпоральні адверби в системі маркування інформаційної структури давньоанглійського речення // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — Вип. 63. — 2012. — С. 209-213.
3. Allen R. All About Grammar. — Greenwood, W. A.: [R.I.C. Publications](#), 2007. — 165 p.
4. Andrushenko O. Information structure and word order of Old English simple sentence // 17th International Conference of English Historical Linguistics (20-25 August Zurich, Switzerland). — Zurich: John Benjamins Publ. — p. 7—8.
5. DeCapua A. Grammar for Teachers: A Guide to American English for Native and Non-Native Speakers. — Leipzig: [Springer](#), 2008. — 444 p.
6. Fischer O., Kemenade A., Koopman W., Wurff W. The Syntax of Early English. — [Cambridge University Press](#), 2000. — 341 p.
7. Hinterhölzl R., Petrova S. Information Structure and Language Change: New Approaches to Word Order Variation in Germanic. — Berlin: Walter de Gruyter, 2009. — 394 p.
8. Kemenade A., Los B. The Handbook of the History of English. — Oxford: Blackwell Publ. Ltd., 2009. — 269 p.
9. Lenker U. Argument and Rhetoric. Adverbial Connectors in the History of English. — [Walter de Gruyter](#), 2010. — 293 p.
10. Prince E. F. The ZPG Letter: Subjects, Definiteness, and Information Status // Discourse Description. Diverse Linguistic Analyses of a Fund Raising Text. — Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publ. Company, 1992. — P. 295—325.
11. Rizzi L. The Fine Structure of the Left Periphery // Elements of Grammar. — Dordrecht: Kluwer, 1997. — P. 281-337.
12. Roberts C. Information Structure in Discourse. Towards an Integrated Formal Theory of Pragmatics // Ohio State University Working Papers in Linguistics / Eds. J.-H. Yoon, S. Kathol. — Columbus OH: The Ohio State University. — Vol. 49. — 1996. — P. 91-136.
13. Turner B. A New English grammar, The Rev. Brandon Turner, M. A. — London, 1840. — 238 p.